

HỌC VIỆN HÀNH CHÍNH

GIÁO TRÌNH

HIẾN PHÁP VÀ LUẬT

TỔ CHỨC BỘ MÁY NHÀ NƯỚC

NHÀ XUẤT BẢN KHOA HỌC VÀ KỸ THUẬT

HỌC VIỆN HÀNH CHÍNH
KHOA NHÀ NƯỚC VÀ PHÁP LUẬT

GIÁO TRÌNH
HIẾN PHÁP VÀ LUẬT
TỔ CHỨC BỘ MÁY NHÀ NƯỚC

(Giáo trình đào tạo Trung cấp Hành chính)

NHÀ XUẤT BẢN KHOA HỌC VÀ KỸ THUẬT
HÀ NỘI - 2011

Chủ biên:

GS. TS. Đinh Văn Mậu

Biên soạn:

PGS. TS. Vũ Đức Đán

LỜI NÓI ĐẦU

Hiến pháp và Luật tổ chức bộ máy nhà nước là một trong những môn học quan trọng trong chương trình đào tạo trung cấp hành chính, đã được Bộ Giáo dục - Đào tạo và Học viện Hành chính phê duyệt. Khoa Nhà nước và Pháp luật, Học viện Hành chính đảm nhận biên soạn giáo trình này.

Nội dung môn học gồm hai phần:

Phần I, cung cấp cho học viên những nội dung cơ bản của Hiến pháp - Đạo luật cơ bản của nhà nước, về tổ chức nhà nước, bao gồm các vấn đề chính trị, quyền lực chính trị, cơ sở kinh tế - xã hội của nhà nước. Sự xác lập quyền, nghĩa vụ cơ bản của công dân, nguyên tắc và mô hình tổ chức nhà nước. Đồng thời, trong phần này cũng giới thiệu khái quát mô hình tổ chức bộ máy nhà nước ta qua các Hiến pháp 1946; 1959; 1980 và 1992.

Phần II, tập trung giới thiệu về tổ chức và hoạt động của các cơ quan trong bộ máy nhà nước Việt Nam trên cơ sở các quy định của pháp luật hiện hành và vấn đề cải cách tổ chức, hoạt động của bộ máy nhà nước hướng tới tổ chức nhà nước theo hướng xây dựng nhà nước pháp quyền Việt Nam.

Trong quá trình biên soạn, tác giả đã cố gắng cố gắng tập hợp, nghiên cứu các tư liệu cần thiết nhằm thể hiện nội dung các vấn đề rõ ràng, logic, chặt chẽ để giúp người học dễ dàng nắm bắt nội dung cơ bản của vấn đề. Tuy nhiên, do biên soạn lần đầu, hơn nữa, đây là vấn đề phức tạp nên khó tránh khỏi những thiếu sót, chúng tôi rất mong nhận được những ý kiến đóng góp quý báu của các học viên và bạn đọc để tiếp tục chỉnh lý làm cho cuốn giáo trình hoàn thiện hơn.

KHOA HÀNH NHÀ NƯỚC VÀ PHÁP LUẬT

Chương I

NHỮNG NỘI DUNG CƠ BẢN CỦA HIẾN PHÁP VỀ TỔ CHỨC NHÀ NƯỚC

I. HIẾN PHÁP - LUẬT CƠ BẢN CỦA NHÀ NƯỚC

1. Khái niệm về Hiến pháp

Hiến pháp với tư cách là luật cơ bản của nhà nước ra đời từ kết quả cuộc đấu tranh cách mạng thắng lợi của giai cấp tư sản chống lại chế độ chuyên chế phong kiến, lập nên nhà nước tư sản.

Bản Hiến pháp thành văn đầu tiên được hiểu theo nghĩa luật cơ bản của nhà nước là Hiến pháp Hợp chủng quốc Hoa Kỳ (Mỹ) ban hành năm 1787, tiếp đó là Hiến pháp của Cộng hòa Pháp, Ba Lan ban hành năm 1791. Hiện nay trên thế giới, các nước, dù có chế độ chính trị xã hội khác nhau, đều ban hành Hiến pháp tạo cơ sở pháp lý cho quản lý nhà nước, quản lý xã hội.

Có nhiều quan niệm khác nhau về Hiến pháp, tùy thuộc vào góc độ nghiên cứu của các nhà khoa học. *Từ góc độ chính trị pháp lý*, Hiến pháp là văn bản ghi nhận mối tương quan lực lượng chính trị giữa các lực lượng chính trị - xã hội trong tổ chức quyền lực nhà nước. *Theo quan niệm tính trội*, thì

Hiến pháp là văn bản chứa đựng những quy định có tầm cao nhất, điều chỉnh việc tổ chức Nhà nước, các nguyên tắc tổ chức và hoạt động của Nhà nước, hình thức, cơ cấu và mối quan hệ của nhà nước và công dân. Theo quan niệm này, Hiến pháp chứa đựng qui phạm có tính cơ bản, những qui phạm khác được ban hành phải phù hợp với Hiến pháp. Xét từ phương diện nội dung, Hiến pháp là tất cả những qui tắc pháp lý quan trọng nhất của nhà nước, ấn định hình thức nhà nước, qui định các cơ quan quản lý đất nước, cùng những thẩm quyền của các cơ quan đó. Thông qua Hiến pháp cho phép tạo dựng mô hình tổ chức nhà nước nhận thức rõ nguồn gốc quyền lực nhà nước...

Mặc dù có những quan niệm khác nhau, nhưng nhìn chung khi nói về Hiến pháp những nhà nghiên cứu đều thống nhất với nhau ở một điểm là thừa nhận vị trí trung tâm của Hiến pháp và ảnh hưởng tích cực của nó đến toàn bộ đời sống xã hội; Hiến pháp là cơ sở pháp lý của toàn bộ đời sống quốc gia và xã hội, là đạo luật cơ bản của một nước, trung tâm của toàn bộ hệ thống pháp luật. Trong hệ thống pháp luật thống nhất, Hiến pháp chiếm vị trí cao nhất, là cốt lõi của hệ thống. Các qui định của Hiến pháp là qui định xác lập có giá trị xuất phát điểm, điều chỉnh những quan hệ xã hội quan trọng nhất và là cơ sở pháp luật cho tất cả các ngành luật, tạo nên tính thống nhất hài hòa giữa các ngành luật.

Hiến pháp- luật cơ bản của nhà nước biểu hiện ở những mặt sau:

1.1. Hiến pháp do cơ quan quyền lực nhà nước cao nhất- Quốc hội thông qua

Hiến pháp là hình thức pháp lý thể hiện tập trung quan điểm, tư tưởng của lực lượng cầm quyền trong xã hội về thiết lập chế độ xã hội, tổ chức thực hiện quyền lực nhà nước, xác lập quan hệ nhà nước- công dân biểu hiện dưới dạng các qui phạm pháp luật.

1.2. Hiến pháp điều chỉnh các quan hệ cơ bản nhất ở tất cả các lĩnh vực đời sống xã hội

Hiến pháp bao gồm những qui phạm pháp luật điều chỉnh các quan hệ cơ bản ở các lĩnh vực chính trị, kinh tế, văn hóa- xã hội, khoa học- công nghệ, đường lối quốc phòng toàn dân, an ninh, đối ngoại, vấn đề bảo vệ Tổ quốc, vấn đề quyền và nghĩa vụ cơ bản của công dân; đưa ra những nguyên tắc tổ chức, hoạt động cũng như mô hình tổ chức bộ máy nhà nước. Các qui định của Hiến pháp tạo thành cơ sở pháp lý cho việc thiết lập bộ khung của thể chế xã hội, đồng thời phản ánh nội dung bản chất của chế độ xã hội một cách toàn diện nhất. Trong khi đó, các đạo luật khác chỉ điều chỉnh các quan hệ xã hội thuộc một phần hoặc một lĩnh vực nhất định của đời sống xã hội, chẳng hạn luật hôn nhân gia đình, luật hình sự, luật dân sự...

1.3. Hiến pháp có hiệu lực pháp luật cao nhất

Điều này thể hiện ở các nội dung:

- Là luật cơ bản, các qui phạm của Hiến pháp là nguồn, căn cứ cho các đạo luật khác thuộc hệ thống pháp luật nhà

nước. Thông thường các qui phạm của Hiến pháp mang tính định hướng, chỉ đạo để các luật khác cụ thể hoá thành các qui phạm điều chỉnh trực tiếp, cụ thể các quan hệ xã hội ở các lĩnh vực khác nhau.

- Các luật, văn bản dưới luật không được có các quy định trái với Hiến pháp mà phải phù hợp với tinh thần của Hiến pháp, được ban hành trên cơ sở của Hiến pháp, để thi hành Hiến pháp. Tất cả các quy định trong các văn bản trên nếu mâu thuẫn với nội dung tinh thần Hiến pháp sẽ bị bãi bỏ.

- Tất cả các điều ước mà nhà nước tham gia ký kết không được mâu thuẫn, trái với các quy định của Hiến pháp.

- Các cơ quan nhà nước, các nhà chức trách có thẩm quyền khi thực hiện nhiệm vụ, phải ban hành các văn bản quy phạm pháp luật theo đúng quy định của Hiến pháp, và theo trình tự, thủ tục luật định. Chẳng hạn Quốc hội ban hành luật, nghị quyết; tập thể Chính phủ ban hành nghị quyết, nghị định; Thủ tướng Chính phủ ban hành quyết định, chỉ thị...

- Các cơ quan nhà nước, cán bộ công chức nhà nước và tất cả công dân trong quá trình hoạt động ở mọi lĩnh vực đều phải chấp hành nghiêm chỉnh Hiến pháp, tôn trọng Hiến pháp, lấy các quy định của Hiến pháp làm chuẩn mực cho hành vi của mình.

1.4. Hiến pháp được xây dựng, ban hành hoặc sửa đổi theo trình tự, thủ tục đặc biệt

- Việc ban hành, sửa đổi Hiến pháp phải được thực hiện trên cơ sở một nghị quyết chuyên biệt của cơ quan quyền lực nhà nước cao nhất.